

Universitetssykehuset Nord-Norge HF
v/ avdelingsoverlege Siren Hoven
Postboks 100
9038 TROMSØ

Deres ref.:
Vår ref.: 13/3811-4
Saksbehandler: Vårin Hellevik
Dato: 27.05.2014

Vilkår for innleggelse i det psykiske helsevernet for innsatte i fengsel

Helsedirektoratet viser til din e-post 26. april 2013, samt påfølgende korrespondanse. Vi beklager at det har tatt lang tid å besvare henvendelsen.

Du opplyser i din e-post at Tromsø fengsel har utferdiget et standardskriv som medsendes ved gjennomføring av straff i sykehus etter straffegjennomføringsloven § 13. Standardskrivet oppstiller ulike restriksjoner:

- Innsatte kan ikke forlate sykehuset uten samtykke fra Tromsø fengsel
- Innsatte skal ikke ha tilgang til røykebalkong
- Eventuelle fremstillinger skal avklares med og utføres av Tromsø fengsel
- Innsatte kan ikke ta imot besøk uten at dette klareres med Tromsø fengsel først
- Innsatte skal ikke ha tilgang til penger uten at dette er godkjent av Tromsø fengsel
- Innsatte skal ikke ha tilgang til mobiltelefon eller internett. Fasttelefon kan benyttes dersom innsatte har behov for å telefonere

Vi forstår det slik at du ber om en vurdering av om Tromsø fengsel kan pålegge sykehuset å gjennomføre slike tiltak i forbindelse med innleggelse av innsatte i psykisk helsevern.

Innledning

Innsatte i fengsel har rett til nødvendig helsehjelp og et likeverdig tilbud med det som gis for øvrig i befolkningen. Kommunen har plikt til å organisere forsvarlig fengselshelsetjeneste, og behandlende lege skal henvise til spesialisthelsetjenesten ved behov. De regionale helseforetakene er ansvarlig for å tilby de innsatte i fengsel helsehjelp på spesialisthelsetjenestenivå jf. spesialisthelsetjenesteloven § 2-1 a og pasient- og brukerrettighetsloven § 2-1 b.

Etter henvisning (typisk fra fengselslegen), vurderer det psykiske helsevernet om en innsatt har rett til nødvendig helsehjelp. Det psykiske helsevernet vurderer om det er nødvendig med innleggelse, og hvorvidt denne kan baseres på pasientens samtykke eller om vilkårene for observasjon / tvungent psykisk helsevern er oppfylt.

Helsedirektoratet - Divisjon spesialisthelsetjenester

Avdeling psykisk helsevern og rus
Vårin Hellevik, tlf.: 24163343

Postboks 7000 St. Olavs plass, 0130 Oslo • Besøksadresse: Universitetsgata 2, Oslo • Tlf.: 810 20 050
Faks: 24 16 30 01 • Org.nr.: 983 544 622 • postmottak@helsedir.no • www.helsedirektoratet.no

I straffegjennomføringsloven § 4 er det særskilt regulert at kriminalomsorgen, gjennom samarbeid med andre offentlige etater, skal legge til rette for at domfelte og innsatte i varetekt får de tjenester som lovgivningen gir dem krav på, herunder helsetjeneste.

Etter straffegjennomføringsloven § 13 kan kriminalomsorgen beslutte at straffen kan gjennomføres ved heldøgnsopphold i sykehus dersom behandling av sykdom gjør det nødvendig, og behandling ikke kan gis under ordinær gjennomføring av straffen. Innleggelse av domfelt i sykehus er omtalt i Justisdepartementets og Sosialdepartementets rundskriv G-115/92 «Sikrings- eller straffedømte personer under psykisk helsevern», i Justisdepartementets «Retningslinje til lov om gjennomføring av straff m.m» av 16. mai 2002 og i Helsedirektoratets veileder IS-1971 «Helse- og omsorgstjenester til innsatte i fengsel» utgitt i 2013.

Helsedirektoratets vurdering

Kriminalomsorgen har ansvaret for å vurdere sikkerhetshensyn i forbindelse med behandling utenfor fengselet. Ved konsultasjoner/poliklinisk helsehjelp og ved innleggelse i somatisk sykehus «fremstilles» (følges) den innsatte/pasienten av politi eller fengselsbetjenter.

Det spesielle ved innleggelse i det psykiske helsevernet er at sykehuset selv har hjemler og mulighet for iverksettelse av frihetsberøvelse og inngripende tiltak når dette er nødvendig av hensyn til *pasientens psykiske lidelse*. Dette kan «avhjelpe» kriminalomsorgens sikkerhetsbehov som f.eks. å forhindre rømning og bevisforspillelse. Det er et vanskelig spørsmål i hvor stor grad det psykiske helsevernet kan og skal ivareta kriminalomsorgens behov for sikkerhet. Særlige hensyn gjør seg gjeldende for innsatte i varetekt i forhold til fare for bevisforspillelse, se eget avsnitt nedenfor.

Fengsel og psykisk helsevern må sammen vurdere sikkerhetssituasjonen til den enkelte pasient, og søke å finne løsninger som både imøtekommer kriminalomsorgens behov for sikkerhet, det psykiske helsevernets krav til faglig forsvarlighet og reglene i psykisk helsevernloven. Pasienten skal også medvirke.

Til tross for godt samarbeid vil det av og til oppstå uenighet mellom det psykiske helsevernet og fengselet om hva som er tilstrekkelig sikkerhetsnivå ved innleggelsen.

Ved uenighet om plassering av innsatt/pasient på åpen avdeling vs. lukket avdeling

Helsedirektoratet har i en tidligere fortolkning lagt til grunn at en frivillig innleggelse av en innsatt kan skje på lukket avdeling dersom dette vurderes nødvendig av sikkerhetsmessige grunner og som faglig forsvarlig av det psykiske helsevernet. Det forutsettes da at vedkommende samtykker til dette, alternativt tilbakeføres til fengselet. Denne forståelsen fremgår av Justisdepartementet og Sosialdepartementets rundskriv G-115/92 «Sikrings- eller straffedømte personer under psykisk helsevern».

Kriminalomsorgen vil ved § 13 soning i det psykiske helsevernet i all hovedsak ønske at pasienten har opphold på lukket avdeling. Dette er også i all hovedsak praksis i dag. Det presiseres imidlertid at opphold også kan gjennomføres en åpen avdeling. Det

psykiske helsevernet vil ofte vurdere opphold ved lukket avdeling som faglig uproblematisk i en akutfase, men deretter som vanskeligere etter hvert som pasienten tilfriskner (forutsatt av vilkårene for tvungent psykisk helsevern ikke er oppfylt). Det psykiske helsevernet må overføre den innsatte/ pasienten til åpen post dersom kravet til faglig forsvarlig behandling tilsier dette. I slike tilfeller må kriminalomsorgen vurdere om det er nødvendig å bistå med ressurser/ vakthold for å ivareta tilstrekkelig sikkerhet (som i somatikken).

I rundskriv G-115/92 av 18. september 1992, utgitt av Sosialdepartementet og Justisdepartementet fremgår at «*Overlegen har det behandlingmessige og sikkerhetsmessige ansvar for domfelte som er innlagt i institusjon under det psykiske helsevern*». I samme rundskriv fremgår at «*Under sykehusoppholdet vil det være pasientens psykiske tilstand som avgjør under hvilke forpleiningsforhold behandlingen skal finne sted. De enkelte behandlingstiltak må bygge på konkret medisinsk skjønn. Noen særregler for behandling av sikrings- eller straffedømte har man ikke, noe som neppe er ønskelig eller nødvendig*», jf. punkt II andre avsnitt.

Følgende tiltak ble nevnt i henvendelsen:

- Innsatte kan ikke forlate sykehuset uten samtykke fra Tromsø fengsel
- Eventuelle fremstillinger skal avklares med og utføres av Tromsø fengsel

I forhold til disse to punktene er svaret at det er det psykiske helsevernet som beslutter hvorvidt pasienten kan forlate sykehuset (jf. rundskrivet ovenfor), men fengselet må høres og informeres. Dersom fengselet vurderer sikkerheten som utilstrekkelig (noe som vel spesielt vil være tilfellet for pasient på åpen post), må kriminalomsorgen, som i somatikken, selv bistå med ressurser/ vakthold. Det er ikke en løsning at den innsatte ikke får døgnopphold ved sykehuset, dersom vedkommende vurderes å være i behov av dette.

Ved uenighet om sikkerhetsnivå i forhold til ulike tiltak i institusjonen

Det psykiske helsevernet har ikke hjemmel for å innskrenke *frivillig* innlagtes rett til besøk eller telefon, ut over regulering av tid og sted i husordensreglementet. Ved tvungen observasjon/ tvungent psykisk helsevern har institusjonen hjemler for denne type tiltak. Tiltakene forutsetter imidlertid at inngripen er nødvendig av hensyn til den psykiske lidelsen.

Etter direktoratets vurdering kan Tromsø fengsel ikke pålegge sykehuset å iverksette sikkerhetstiltak som det psykiske helsevernet ikke har hjemmel til å iverksette. Slik praksis vil være i strid med prinsippet om at tvang ikke skal benyttes i større grad enn absolutt nødvendig, jf. phvl. § 4-2 «vern om personlig integritet». Inngrep skal vurderes konkret og være begrunnede og forholdsmessige sett opp mot den enkelte pasient. Slike generelle vilkår/ regler vil også kunne komme i konflikt med reglene om rett til frihet og sikkerhet og rett til respekt for privatliv og familieliv i den europeiske menneskerettighetskonvensjon (EMK) art 5 og 8.

Følgende tiltak ble nevnt i henvendelsen:

- Innsatte skal ikke ha tilgang til røykebalkong

Tromsø fengsel kan ikke sette tiltaket ovenfor som et vilkår for innleggelse. Dette tiltaket krever individuell vurdering, hvor fengselets behov for sikkerhet må vurderes opp mot vern av personlig integritet, jf. phvl. § 4-2.

- Innsatte kan ikke ta imot besøk uten at dette klareres med Tromsø fengsel først
- Innsatte skal ikke ha tilgang til mobiltelefon eller internett. Fasttelefon kan benyttes dersom innsatte har behov for å telefonere

Disse to tiltakene kan følge varetekstinnsatte med brev og besøksforbud, se nedenfor. For andre innsatte/ pasienter må det eventuelt treffes vedtak etter psykisk helsevernloven § 4-5 «forbindelse med omverdenen». Slikt vedtak forutsetter at den innsatte/pasienten er underlagt tvungent psykisk helsevern.

- Innsatte skal ikke ha tilgang til penger uten at dette er godkjent av Tromsø fengsel

Dette tiltaket vil normalt ikke kunne iverksettes i det psykiske helsevernet.

Ved uenighet om sikkerhetstiltak kan en løsning være at politiet/ kriminalomsorgen yter de ekstra ressurser som skal til for at oppholdet i sykehus vurderes som sikkert nok, f.eks. ved ekstra vakthold. Det er heller ikke her en løsning at den innsatte ikke får døgnopphold ved sykehuset, dersom vedkommende vurderes å være i behov av dette.

Spes. om innsatte i varetekt – strpl. § 167 og restriksjoner (brev og besøksforbud)

Personer i varetekt kan plasseres i det psykiske helsevernet for en rettspsykiatrisk undersøkelse i henhold til straffeprosessloven § 167. Helsedirektoratet har i brev av 15. april 2011 svart følgende på spørsmål om hvorvidt reglene om brev og besøksforbud kan anvendes i disse tilfellene: *«restriksjoner som er hjemlet i straffeprosessloven ..vil kunne benyttes ovenfor disse personene. Eksempel på dette er bestemmelser om brev- og besøksforbud, forbud mot aviser/kringkasting og begrensninger i samvær med andre. Hensynet til fare for bevisforspillelse er bakgrunn for disse omfattende restriksjonene.»*

Direktoratet la da til grunn at slike restriksjoner må kunne følge alle innsatte i varetekt som har opphold i det psykiske helsevernet. Behovet for brev- og besøksforbud vil være det samme uavhengig av om årsaken til oppholdet er en vurdering av tilregnelighet eller utredning/ behandling av en psykisk lidelse.

Direktoratet er kjent med at kriminalomsorgen av og til vurderer at det ikke er tilstrekkelig å frata pasientens egen mobiltelefon, da vedkommende kan låne andre pasienters telefon. Dette kan f.eks. løses ved at en politivakt passer på at pasienten ikke får tilgang til andres mobiltelefoner. Ved fremstilling av varetekstinnsatte til sykehus er det *politiet* som har ansvaret for å bistå, jf. Helsedirektoratets veileder pkt. 3.10.3.

Oppsummering

Det er viktig at politi/ fengsel og sykehus samarbeider om at psykisk syke innsatte får innfridd sitt rettmessige krav på nødvendig helsehjelp, samtidig som kriminalomsorgens behov for sikkerhet blir ivaretatt.

Kriminalomsorgens behov kan tilsi at denne pasientgruppen underlegges tiltak som psykisk helsevernloven ikke åpner for og som ikke er medisinsk indisert. Dette kan til en viss grad avhjelpes ved at frivillige innlagte kan samtykke til frihetsberøvelse, ved at brev og besøksforbud kan følge varetektsinnsatte inn i sykehus og ved at politi/ kriminalomsorg stiller med ekstraressurser/ vakthold hvor det vurderes påkrevet. For øvrig skal integritetskrenkende tiltak (som for eksempel innskrenking i retten til telefon og besøk) alltid vurderes individuelt og kun iverksettes i tråd med gjeldene regler i psykisk helsevernloven.

Vennlig hilsen

Gitte Huus e.f.
avdelingsdirektør

Vårin Hellevik
seniorrådgiver

Dokumentet er godkjent elektronisk

Vedlegg: Kriminalomsorgsdirektoratets brev av 27. mai 2014

Kopi:
Helse- og omsorgsdepartementet
Helsetilsynet
Landets kontrollkommissjoner
Regionale helseforetak

Kriminalomsorgsdirektoratet

Helsedirektoratet
Divisjon spesialisthelsetjenester, Avdeling psykisk helsevern og rus
Postboks 7000 St. Olavs plass
0130 OSLO

Deres ref:
13/3811-4

Vår ref:
201410311-1

Dato:
27.05.2014

VEDRØRENDE VILKÅR FOR INNLEGGELSE I DET PSYKISKE HELSEVERNET FOR INNSATTE I FENGSEL

Vi viser til Helsedirektoratets brev av 27.05.2014.

Innledningsvis presiserer vi at vi har tatt utgangspunkt i de prinsipielle spørsmålene som reises i saken, og derfor ikke har funnet grunn til å forelegge saken for Tromsø fengsel eller for Kriminalomsorgen region nord.

KDI slutter seg til den forståelse av regelverket som Helsedirektoratet gir uttrykk for. Det grunnleggende prinsippet er at kriminalomsorgen ikke kan pålegge institusjoner innen det psykiske helsevernet å iverksette sikkerhetstiltak som institusjonene ikke har hjemmel for i helselovgivningen. I de tilfellene der de sikkerhetstiltak som det psykiske helsevernet kan oppstille ikke anses tilstrekkelig av kriminalomsorgen til å ivareta samfunnsvernet, hindre unndragelse fra straff etc., må dette løses ved at kriminalomsorgen besørger vakt hold under innsattes opphold i institusjonen.

Samtidig vil vi fremheve de betraktninger som Helsedirektoratet kommer med, rundt viktigheten av at fengsel og psykisk helsevern sammen vurderer sikkerhetssituasjonen til den enkelte pasient, og søker å finne løsninger som både imøtekommer kriminalomsorgens behov for sikkerhet, det psykiske helsevernets krav til faglig forsvarlighet og reglene i psykisk helsevernloven.

Med hilsen

Tom A. Enger
avdelingsdirektør

Helge Hansen
seniorrådgiver

Postadresse:
Postboks 694
4305 Sandnes

Besøksadresse:
Skedsmogt 5, Lillestrøm

Telefon: 404 38 800
Telefaks: 404 38 801
Org.nr: 911 830 868

Saksbehandler:
Heige Hansen
E-post: Postmottak-
8005@kriminalomsorg.no

Kopi (vedlagt brev fra Helsedirektoratet):

- Regionkontorene i kriminalomsorgen
- KRUS